

requisites that have mutual intersections (for example, copying to an adsorbent, moistened with a solvent system, research using a raster electron microscope, etc.). There is also designed and developed a method for establishing the sequence of execution of requisites, which have no intersections. However, this method can be used for a very narrow group of materials (one of the requisites of document is made on a laser mark synthesizing device and the second one with a paste of ballpoint pen, gel ink).

However, each of the methods presented by the author in the article has limitations due to both the capabilities of the method and the specifics of writing materials in the studied strokes because the perception and transformation of these properties in different research methods are different.

УДК 343.98

С. М. Науменко
старший науковий співробітник

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

СТОСОВНО ПИТАННЯ ПІДРОБКИ ДОКУМЕНТІВ

Об'єкти технічної експертизи документів різноманітні та різнопланові, окрім цього існують технологічні особливості виготовлення певного виду документів, тому існують і різні види підробки. Враховуючи викладене, є проблемні питання формулювання експертних висновків за результатами проведення експертних досліджень окремих категорій документів. Також слід більш активно вивчати та адаптувати міжнародну практику проведення експертиз.

Ключові слова: *об'єкти, технічна, експертиза, документ, особливості виготовлення, підробка, експертний висновок.*

У кримінальному кодексі України поняття підробка або підроблення зустрічається в наступних статтях:

– ст. 158 «2. Підробка або незаконне виготовлення, використання або зберігання незаконно виготовлених чи підроблених виборчих документів (виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, про підсумки голосування на виборах чи референдумі, про результати виборів або референдуму та інших документів, які відповідно до законодавства відносяться до виборчих документів)»;

– ст. 200 «1. Підробка документів на переказ, платіжних карток чи інших засобів доступу до банківських рахунків, електронних

грошей, а так само придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту підроблених документів на переказ, платіжних карток або їх використання чи збут, а також неправомірний випуск або використання електронних грошей»;

– ст. 205-¹ «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців»;

– ст. 216 «Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок»;

– ст. 223-¹ «Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів»;

– ст. 318 «Незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів»;

– ст. 358. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів;

– ст. 366. Службове підроблення «1. Складання, видача службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів»;

– ст. 409. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом «1. Ухилення військовослужбовця від несення обов'язків військової служби шляхом самокалічення або шляхом симуляції хвороби, підроблення документів чи іншого обману».

Підсумовуючи викладене у вище вказаних статтях кримінального кодексу України (далі – КК) зрозуміло, що саме за підробку або підроблення різного виду документів передбачена кримінальна відповідальність.

В коментарях до цих статей загалом наявні наступні роз'яснення – під підробленням документа потрібно розуміти як повне виготовлення сфальсифікованого документа, так і часткову фальсифікацію змісту справжнього документа. В останньому випадку (так звана переробка) перекручення істини відбувається шляхом внесення у документ неправдивих відомостей (виправлення, внесення фіктивних записів, знищення частини тексту, витравлення, підчистка, змивання, підробка підпису, переклеювання фотографій, проставляння на документі відбитка підробленої печатки тощо).

До ст. 366 КК міститься наступний коментар – підробка шляхом складання службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів – це внесення до документа, який правильно оформлений на справжньому бланку, відомостей, що повністю або частково не відповідають дійсності.

Водночас в експертній практиці, в переважній більшості випадків, експерти при проведенні дослідження відповідних видів документів формулюють висновки наступним чином: «Наданий на дослідження (наприклад) цінний папір за своїми характеристиками не відповідає аналогічним цінним паперам, що виготовляються (наприклад) Держзнаком України».

Таким чином наявна невідповідність – відповідальність передбачена за підробку документів, а висновок експерта не містить визначення документа як підробленого, тому виникає певна колізія. По-перше, з формальної точки зору документ, який за своїми характеристиками не відповідає аналогічним зразкам, може мати наприклад дефекти, але бути оригінальним. По-друге, в такому випадку слідчий, так би мовити, самостійно робить висновок, трансформуючи висновок експерта «не відповідає за своїми характеристиками» в твердження «є підробленим» та пред'являє звинувачення особі за підробку документа. Хоча висновок експерта не містить твердження про те, що документ підроблений. У випадку, коли у справі відсутні інші докази або свідчення, які підтверджують, що документ підроблений, існує можливість уникнути відповідальності.

Така ситуація склалась доволі давно і суть її полягає у тому, що існує твердження, що поняття підробка документа – це юридичне питання, тому експерт не повинен його вирішувати і вказувати про це у висновках. Таке твердження має підґрунтя і в певних випадках виправдане, але, на думку автора, експертно-юридичні аспекти питання підробки документів теоретично недостатньо опрацьовані та розкриті в спеціальній літературі. Окрім цього, об'єктів технічної експертизи документів, в ракурсі підробки, безліч, також різні види документів можуть мати свої особливості виготовлення та фальсифікації, тому доцільно більш детально зупинитися на типових дослідженнях, пов'язаних з підробкою документів.

Наприклад, приймаючи до уваги зміст ст. 366 КК, та у разі відсутності в документі дописки, підчистки, витравлення, змивання, підробки підпису, переклеювання фотографій, проставляння на документі відбитка підробленої печатки, тощо, про підробку в експертному розумінні взагалі не можна говорити. Саме в даному випадку підробку можна встановити тільки провівши відповідні слідчі дії та отримавши докази підробки.

У випадку, коли в процесі дослідження встановлено, що в документ вносились певні зміни, саме про це доцільно формулювати висновок, а у подальшому слідчий буде встановлювати супутні обставини справи. Наприклад, як свідчить випадок з експертної практики, в посвідчення водія вносились зміни, однак, у подальшому з'ясувалось, що таким чином були виправлені помилково внесені

відомості, дивись рисунок 1. В даному випадку експерту слід констатувати факт внесення змін, а питання, чому вони були внесені, лежить в юридичній площині.

Також існують технологічні особливості виготовлення певного виду документів, які, у свою чергу, мають наслідки. Починаючи з 2005 року, в Україні використовуються посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу на пластиковій основі і, нажаль, широкого розповсюдження набули якісні підробки. Вони виготовляються шляхом розшарування захисних плівок та видалення первинного змісту персональних даних в офіційно виданих документах з послідуочим нанесенням на справжній бланк вторинної інформації та наступним покриттям оригінальними захисними плівками.

Враховуючи, що при такому способі підробки використовуються оригінальний бланк та оригінальні захисні плівки, а вторинна інформація наноситься термосублімаційним способом друку, такі документи являються підробленими, хоча водночас за своїми характеристиками – конструкцією, способами друку та персоналізацією відповідають аналогічним зразкам, що офіційно видавались підрозділами ВРЕР ДАІ або на сьогодні сервісними центрами. Тому такі документи мають усі елементи захисту, і навіть із застосуванням експертних методів та приладів з різними джерелами освітлення встановити факт підробки або внесення змін доволі складно і не завжди вдається.

Водночас є випадки, коли вказані документи видаються з суттєвими дефектами, але є оригінальними. Таким чином, склалась парадоксальна ситуація, яка полягає у тому, що свідоцтво про реєстрацію транспортних засобів, підроблене шляхом розшарування захисних плівок та повторного нанесення даних, за своїми характеристиками формально відповідає аналогічним зразкам, а документи з дефектами, видані територіальними підрозділами ВРЕР ДАІ або сервісними центрами, – оформленні з порушеннями технології персоналізації, тобто формально не відповідають аналогічним зразкам, дивись рисунки 2, 3, 4.

В описаних ситуаціях експерту слід бути обережним у своїх висновках і не стверджувати, що документ підроблений, тому саме в таких випадках доречний висновок «не відповідає за своїми характеристиками».

Також слід зупинитись на деяких деталях – з експертної точки зору слід розрізняти поняття документ та бланк документа. Бланк – це затверджена у встановленому порядку визначеного виду та змісту попередня форма (бланк) для подальшого оформлення певного виду документа, це може бути аркуш паперу з частково надрукованим типографським або іншим способом текстом, який для набуття юридичної сили потребує подальшого оформлення – заповнення відповідних реквізитів з подальшим нанесенням підпису, відбитку штамп (наприклад, існують бланки паспортів, трудових книжок,

документів про освіту та вчені звання, нотаріальних документів). Документ у вузькому сенсі – матеріальний носій, що містить певні відомості, який, наприклад, має текст, підпис і відтиск печатки, зареєстрований відповідним чином, тобто повністю оформлений за визначеними правилами. Слід звернути увагу, що, наприклад, паперові банкноти одночасно являються і бланком, і завершеним документом тому, що після їх виготовлення банкотно-монетним двором вони не потребують подальшого, так би мовити, дооформлення.

Рис. 1. Посвідчення водія, в яке вносились зміни.

Рис. 2. Подвійне нанесення захисних плівок.

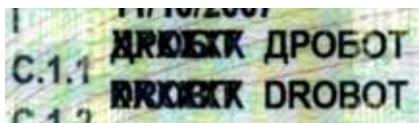

Рис. 3, 4. Дефекти: повторне нанесення прізвища та номера.

Тому, коли банкноти надруковані на кольоровому принтері, вони не мають взагалі більшості елементів захисту, тоді, на думку автора,

є всі підстави робити висновок про те, що надані на дослідження банкноти являються підробленими.

Розглянемо інший випадок – документ оформлений на підробленому бланку, який надрукований на кольоровому принтері, якщо можливо застосувати 5-ти бальну шкалу оцінки якості підробки, то він виготовлений на 3 з мінусом, дивись рисунок 5.

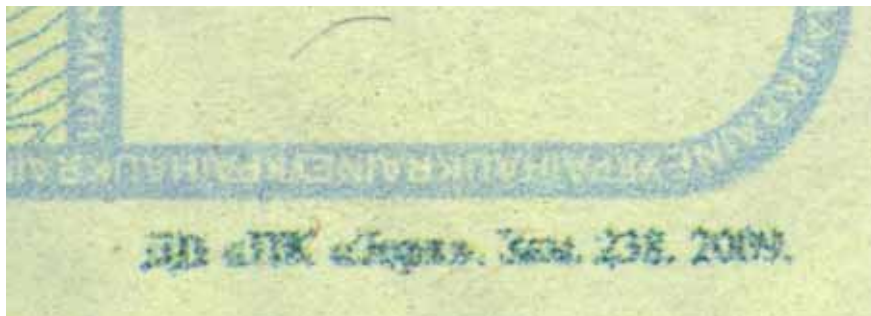

Рис. 5. Збільшений фрагмент підробленого бланку.

Зрозуміло, що бланк являється підробленим, але в даному випадку постає питання, як формулювати висновок стосовно документа загалом.

На думку автора, можна зробити висновок про те, що і документ є підробленим. Так чинять колеги з країн ЄС, що підтверджується міжнародною практикою. При спілкуванні з іноземними колегами з Польщі, Німеччини, Австрії та обговоренні різноманітних питань всі вони стверджували, що у своїй експертній практиці, можливо не в усіх випадках, вони формулюють висновки, що наданий на дослідження документ є підробленим.

Також слід звернути увагу на міжнародні договори, підписані Україною, зокрема, Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, і Європейським союзом, європейського співтовариства з атомної енергетики та їх державами-членами, з іншої сторони. Так в розділі 3, статті 22, вказаної Угоди, в пункті 2 зазначено, що таке співробітництво спрямовується на вирішення, таких проблем, як, зокрема, підробка документів. В пункті 3 статті 22 зазначено, що сторони посилюють двостороннє, регіональне та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема, обмін найкращими практиками, в тому числі методиками розслідувань та криміналістичних досліджень.

Підсумовуючи викладене, вбачається, що підробки бувають різноманітні і в кожному конкретному випадку експерт повинен

проаналізувати багато чинників та у подальшому спираючись на виявлені ознаки формулювати висновок. Також доцільно визначити декілька груп типових досліджень, пов'язаних з підрубкою та опрацювати теоретичні експертно-юридичні аспекти формулювання висновків стосовно підрубки документів. Водночас за результатами дослідження стосовно справжності бланка або бланка документа, за наявності вагомих підстав (ознак), на думку автора, слід робити висновок про те, що наданий на дослідження бланк або документ є підрубленими.

Перелік посилань

1. *Кабанов Г. О., Граціанов А. І., Науменко С. М.* Загальні ознаки посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів на пластиковій основі виробництва Консорціуму ЄДАПС: інформ. лист / ДНДЕКЦ МВС України. К. 2007. 20 с.

2. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://euroua.com/association/>

О ВОПРОСЕ ПОДДЕЛКИ ДОКУМЕНТОВ

С. М. Науменко

В статье предложено рассмотреть вопрос формулировки экспертных заключений в случае выявления признаков подделки документов различных видов. Для этого в статье изложены общие сведения о ст. УК Украины, в которых предусмотрена уголовная ответственность за подделку документов и комментарий, что с точки зрения УК считается подделка или подлог.

На основании анализа экспертной практики автор проанализировал несколько разновидностей подделки, а также технологические особенности изготовления документов на полимерном основании. Также разграничены понятия документ и бланк документа.

По мнению автора, при наличии соответствующих оснований (признаков) необходимо делать вывод о том, что предоставленный на исследование бланк или документ являются поддельными. Автор также считает, что следует более активно изучать и адаптировать международную практику проведения технической экспертизы документов.

CONCERNING THE ISSUE OF THE FORGERY OF DOCUMENTS

S. Naumenko

The article proposes to consider the issue of the formulation of expert conclusions in case of revealing signs of forgery of different types of documents. For this purpose, the article gives the general information about Article of The Criminal Code of Ukraine that provides criminal liability for fake documents and a comment what, in terms of the CC, is interpreted as forgery.

Based on the analysis of expert practice, the author analyzed several types of forgery as well as technological features of making documents on a polymer basis. There is also a delineated notion of document and document form.

According to the author, in the presence of appropriate grounds (attributes), it is necessary to conclude that the form or document submitted for research is forged. The author also believes that the international practice of conducting a technical examination of documents should be more actively studied and adapted.

УДК 343.98

Г. М. Янкович
головний судовий експерт

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

СУДОВО-ТЕХНІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

У статті розглядаються питання щодо судово-технічного дослідження документів нового покоління, що посвідчують особу. Викладене у статті може слугувати основою для створення та удосконалення методики дослідження документів нового покоління з метою підвищення ефективності вирішення завдань судово-технічного дослідження документів.

Ключові слова: дослідження документів, методика, удосконалення, посвідчення особи.

Важлива роль у забезпеченні в країні правопорядку відводиться правоохоронним органам. Від того, наскільки повно вони використовують сучасні досягнення науково-технічного прогресу і спеціальні знання у вирішенні завдань судочинства, залежить ефективність їх діяльності.

Проведення судових експертиз у державних експертних установах висококваліфікованими спеціалістами є однією з головних форм використання спеціальних знань у судочинстві. Під час розслідування злочинів і судового розгляду справ саме експертиза підвищує доказове значення матеріалів провадження, забезпечує встановлення об'єктивної істини і відіграє важливу роль у розробці та практичному впровадженні наукових методів доказування.

Результативне використання можливостей судової експертизи у судочинстві передбачає вирішення багатьох питань правового характеру.

В судово-експертній діяльності результативне вирішення завдань забезпечується теоретичними знаннями експерта і наявністю у його розпорядженні сучасного обладнання.